

Kosta Spaić

(Zagreb, 21. I. 1923. – Zagreb, 23. IV. 1994.)

Diplomirao je na Filozofskom fakultetu i završio srednju muzičku školu (violina) pri Konzervatoriju (danas Muzička akademija) u Zagrebu. Kazalištem se počeo baviti u družini Francuskog instituta. Od 1943. bio je violinist na Radio Zagrebu, a 1948. postao asistent režije u Dramskom studiju HNK-a Tita Strozija. Prve samostalne režije ostvario je početkom 1950-ih u zagrebačkom HNK-u (F. García Lorca, *Dom Bernarde Albe*; G. Verdi, *Traviata*) gdje je režirao i neke od svojih antologijskih dramskih i opernih predstava (N. A. Rimski-Korsakov, *Sadko*; G. Verdi, *Falstaff*; S. S. Prokofjev, *Vjenčanje u samostanu*, *Rat i mir* i *Zaljubljen u tri naranče*; W. Shakespeare, *Mjera za mjeru*; D. D. Šostakovič, *Katarina Izmailova*; I. Malec, *Victor Hugo – jedan protiv svih*; R. Marinković, *Kiklop*; I. Zajc, *Nikola Šubić Zrinski*), a s istim je kazalištem surađivao do pred kraj života (I. Brešan, *Potopljena zvona*). Godine 1954. prešao je, kao jedan od osnivača, u Dramsko kazalište *Gavella* i ondje se istaknuo nizom inovativnih režija, napose u suvremenom repertoaru (J. Kaštelan, *Pijesak i pjena*; E. Ionesco, *Stolice*; J. Anouilh, *Antigona*; F. García Lorca, *Krvava svadba* i *Ljubav don Perlimplina*; J. Giraudoux, *Apolon iz Bellaca*). Suradivao je i s drugim hrvatskim kazalištima (Satiričko kazalište Kerempuh, Teatar &TD, Histrioni, HNK Split, HNK Osijek, HNK Rijeka, Kazalište Marina Držića) te s kazalištima u inozemstvu (Velika Britanija, Finska, SAD, Njemačka, Švicarska, Italija, Austrija). Neke od najuspješnijih predstava režirao je u sklopu Dubrovačkoga ljetnog festivala (W. Shakespeare, *Oluja*; M. Držić, *Skup* i *Dundo Maroje*; I. Vojnović, *Dubrovačka trilogija*). Pripadao je tzv. gavelijanskom redateljskom kartelu (uz G. Para, D. Radojevića i B. Violića). Za njegov redateljski opus karakteristično je oslanjanje na dramsku riječ, istraživanje suodnosa predložka i različitih scenskih prostora te njegovanje scenskoga govora. Bio je umjetnički direktor Dubrovačkih ljetnih igara, intendant zagrebačkoga HNK-a i umjetnički voditelj Dramskoga kazališta *Gavella*. Istaknuo se i pedagoškim radom na Akademiji dramske umjetnosti kao asistent te profesor (rektor 1962. – 1970.). Preveo je niz dramskih tekstova i opernih libreta s francuskog, engleskog i talijanskog jezika (J. Anouilh, *Colombe* i *Pokus ili kažnjena ljubav*; A. Miller, *Vještice iz Salema*, *Sjećanje na dva pone-djeljka* i *Pogled s mosta*; H. Ibsen, *Neprijatelj naroda*; W. A. Mozart, *Così fan tutte*; G. Verdi, *Traviata*). Dobitnik je mnogih nagrada i priznanja, među ostalim Nagrade »Vladimir Nazor« za životno djelo 1985. Godine 2004. tiskana je monografija *Kosta Spaić – život i djelo* (ur. A. Bogner-Saban).

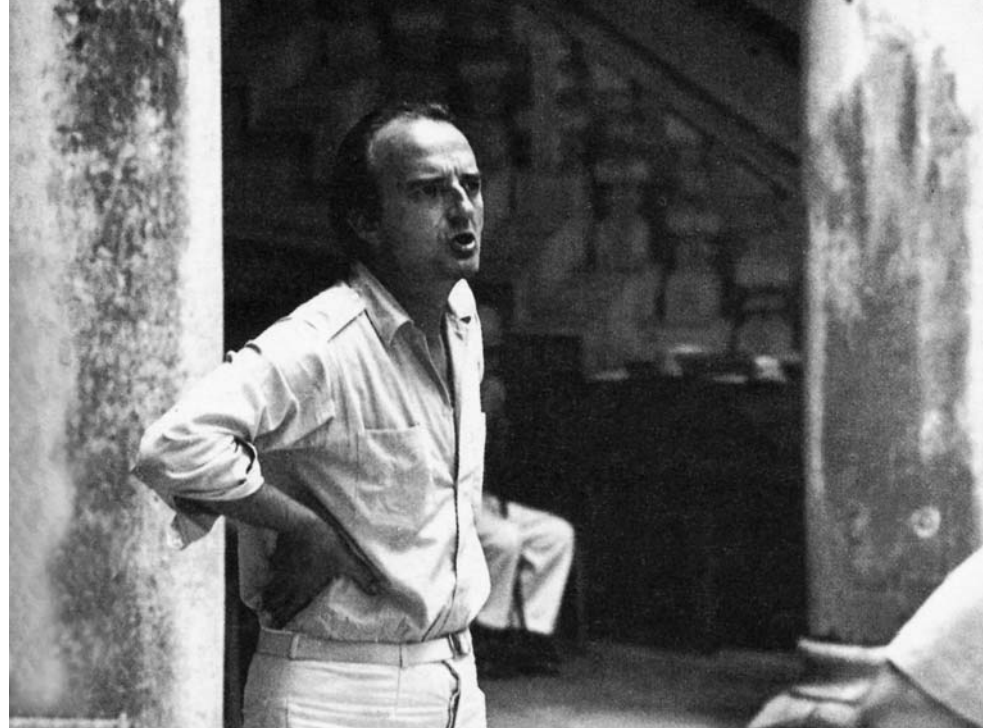
UVOD

KOSTA SPAIĆ, NAŠ SUVREMENIK

Prošle jeseni (13. – 14. listopada 2018.) u Vili Arko, a u organizaciji HC ITI-ja, održan je stručni skup posvećen životu i radu hrvatskoga redatelja Koste Spaića, koji smo naslovili *Fanatik kazališta: režija, pedagogija, kultura i politika u stvaralaštvu Koste Spaića*. Skupu se odazvalo dvadesetak teoretičara i praktičara hrvatskog, bosanskog i srpskog kazališta koji su tijekom dva dana iznosili nove spoznaje o Spaićevu opusu i osvrnuli se na brojne uspomene u radu s njim. Sva su izlaganja izazvala i rasprave koje su zadirale i šire, u sadržajnu raspravu o pojavama i događajima u hrvatskom kazalištu i kulturi druge polovine 20. stoljeća od kojih su mnogi utjecali i na naš današnji kazališni trenutak. Teme koje smo dotaknuli, otvorili, dopunili i produbili tiču se mnogih segmenata djelovanja ovoga velikog umjetnika koji je u svom bogatom trajanju u umjetnosti tijekom više od četririju desetljeća obilježio hrvatsko, ali i jugoslavensko kazalište te brojna druga, inozemna kazališta. Govorilo se na skupu o njegovu doprinosu baštini, režijama koje su obilježile našu kazališnu povijest, umjetnicima (dramskim, glazbenim, likovnim...) s kojima je surađivao, a možda ponajviše o ustanovama koje je vodio, reformirao i/ili utemeljio te inicijativama koje je pokretao u našoj kulturnoj politici bivajući istovremeno i istaknuti suputnik – politici. Iznad svega, dirnuti smo doprinosom koji nam je omogućila osobna povijest suradnje s Kostom Spaićem bogatih teatarskih opusa dvoje doajena našega glumišta, Tonka Lonze i Neve Rošić. Nažalost, ovaj nezaboravni susret s Tonkom na kojem smo iznimno zahvalni bio je ujedno i njegov posljednji javni nastup iz životu.

Zahvalni smo kolegama iz Srbije Marini Mađarev i Saši Milosavljeviću koji su nam šire otvorili segment njegova rada u Novome Sadu o čemu se prije nije istraživalo ni pisalo, a posebnu zahvalu dugujemo Aleksandri Spaić, kćeri Koste Spaića, koja je izlaganjem o svome ocu zatvorila naš skup.

U mjesecima koji su slijedili dostavljeno nam je trinaest autorskih, što osobnih, što istraživačkih tekstova koje uvrštavamo u ovaj temat časopisa *Glumište* zajedno s detaljnom kronologijom Spaićevih režija s datumima premijera i fragmentima iz emisije *Popravljač svijeta u mirovini ili u ratu muze šute – portret hrvatskog kazališnog redatelja, violinista, marksista i autofanatika Koste Spaića* autora Radovana Grahovca i Gerharda Mosera, emitirane na austrijskom radiju samo godinu dana prije smrti Koste Spaića. Tom smo emisijom i otvorili skup o ovome najtipičnijem predstavniku tzv. zagrebačke škole režije, glazbeniku po struci, romanistu i lingvistu po naobrazbi, kazališnom redatelju po zvanju, humanistu po uvje-

Kosta Spaić na probi *Allons enfants* I. Vojnovića, u Kneževom dvoru u Dubrovniku u ljeto 1965. godine

renju, a nadalje čuvaru poezije u kazalištu koji nije podnosio ishitrena redateljska rješenja. Njegove su režije – mnogo je to puta spomenuto na našem skupu – bile glazbene partiture jer su mu drama i opera bile ravnopravne i jednako bliske. Osim kazalištem, bavio se intenzivno i politikom, to je bilo gotovo neodvojivo u njegovu slučaju, baš kao i drama i glazba, iako je tvrdio da samo amaterski sudjeluje u političkoj drami. No ona mu ipak nije pomogla da ostvari sve svoje umjetničke vizije iako je znao da se kazališno pitanje uvijek rješava izvan kulisa, u političkim forumima: „Sagraditi kazalište uspio nisam, to je činjenica koju doživljavam na svakom pokušaju kao poraz četrdesetogodišnjeg bavljenja ovim poslom od proučavanja glume i glumaca, scenskog prostora do opernog fenomena i oranja mora koje se zvalo aktivizam u društvenim djelatnostima.“ Umjetnost, naime, za njega nije smjela biti tvorevina koja živi sama od sebe, odvojena od društvenih događanja, kretanja i odnosa, povijesti.

Nadamo se da smo ovim tematom uspjeli to i na više primjera dokazati, no priželjkujemo i to da on, osim dokumentarne i istraživačke uloge, dobije i ulogu kreativnog poticaja prema nekim nužnim vizionarskim idejama budućih nositelja instrumenata odlučivanja u suvremenome hrvatskom glumištu i u cijeloj hrvatskoj kulturi.

Ožujak 2019.

Snježana Banović

Sve što mogu reći
jest to da su moje ideje
izgubile – posvuda.
Previše držim do sebe
da bih sada – kao što
to tisuće drugih čine
– mijenjao boje.
To ja ne mogu napraviti.*

* Fragmenti iz emisije Hörbilder, redakcije dokumentarne radio drame austrijskog radija Ö1 pod naslovom *Popravljač svijeta u mirovini, ili u ratu šute muze*, autora Radovana Grahovca i Gerharda Mosera, premijerno emitirane 1993.